

OBJECTIVE SIDE OF THE CRIME OF FRAUD AND ITS LEGAL ANALYSIS

Sh.Muhammadjonov

Farg'ona davlat universiteti universiteti

Huquq ta'limi kafedrası o'qituvchisi

Shmuhammadjonov540@gmail.com

Tel: 99 899 9902020

Abstract

In judicial practice, the correct identification and assessment of the objective side of the composition of the crime is one of the most important stages of the legal, fair and reasonable resolution of criminal cases. Because it is the objective side that determines the appearance of the crime, through which a conclusion is drawn about the commission or non-commission of the crime. The signs inherent in the objective side - action (or inaction), consequence and the causal connection between them - are the main elements proving the existence of the crime.

Introduction

FIRIBGARLIK JINOYATINING OBYEKTIV TOMONI VA UNING HUQUQIY TAHLILI

Sh.Muhammadjonov

Farg'ona davlat universiteti universiteti Huquq

ta'limi kafedrası o'qituvchisi

Shmuhammadjonov540@gmail.com

Tel: 99 899 9902020

Sud amaliyotida jinoyat tarkibining obyektiv tomonini to'g'ri aniqlash va baholash — jinoyat ishlarini qonuniy, adolatli va asosli hal qilishning eng muhim bosqichlaridan biridir. Chunki aynan obyektiv tomon jinoyatning tashqi ko'rinishini belgilaydi, u orqali jinoyatning sodir etilganligi yoki sodir etilmagani haqidagi xulosa chiqariladi. Obyektiv tomonga xos belgilar — **harakat (yoki harakatsizlik), oqibat va ular orasidagi sababiy bog'lanish** — jinoyatning mavjudligini isbotlovchi asosiy elementlar hisoblanadi.

Jinoyat tarkibining obyektiv tomoni jinoyat huquqida shaxsning ichki niyatini emas, balki uning tashqi dunyoga yo'naltirilgan harakatlarini ifodalaydi. Shu sababli sud amaliyotida obyektiv tomonning aniq isbotlanishi jinoyatni boshqa huquqbuzarliklardan farqlashda, shuningdek, aybning shakli va og'irlik darajasini belgilashda alohida ahamiyat kasb etadi.

Obyektiv tomonni aniqlashda sudlar odatda quyidagi ketma-ket bosqichlarni amalga oshiradilar:

1. Jinoyatning tashqi harakatini aniqlash;
2. Ushbu harakat oqibatida qanday zarar yoki salbiy natija yuzaga kelganini baholash;
3. Harakat bilan oqibat orasidagi sababiy bog'lanishni isbotlash.

Mazkur uch bosqichning har biri ishonchli dalillar bilan asoslanishi shart. Agar obyektiv tomonga oid biror element isbotlanmasa, jinoyat tarkibi to'liq deb hisoblanmaydi. Shu jihatdan, sudlar uchun obyektiv tomonni aniqlash — faqat faktlarni qayd etish emas, balki ularni **huquqiy baholash jarayonidir**.

Firibgarlik, o'g'rilik, pora olish kabi jinoyatlarda sudlar birinchi navbatda **jinoyat harakatini** aniqlaydilar. Masalan, firibgarlikda bu — jabrlanuvchini aldagan yoki uning ishonchini suiiste'mol qilgan harakatdir. Sud amaliyoti shuni ko'rsatadiki, agar ayblanuvchi tomonidan harakat faqat fuqarolik-huquqiy shartnoma doirasida bo'lib, jinoyat niyati isbotlanmasa, u holda jinoyat tarkibi mavjud emas, deb baholanadi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2023-yil 23-iyundagi qarorida ham bu masalaga alohida e'tibor qaratilgan: sudlar jinoyatni fuqarolik-huquqiy nizolar bilan adashtirmasliklari kerak, firibgarlik tarkibi faqatgina aldamchi harakatlar natijasida jabrlanuvchiga zarar yetkazilganda yuzaga keladi.

Shunday qilib, harakatni aniqlashda sudlar:

- Ayblanuvchining faol xatti-harakatlarini;
- Jabrlanuvchining irodasiga ta'sir darajasini;
- Harakatning ijtimoiy xavflilik darajasini;
- Harakat oqibatida mulkiy zarar yetkazilganini inobatga oladilar.

Sud amaliyotida obyektiv tomonni baholashda **oqibatni** isbotlash ko'p hollarda eng murakkab bosqich hisoblanadi. Chunki jinoyat oqibatida yetkazilgan zarar yoki salbiy natija real, o'lchanadigan va hujjatlashtirilgan bo'lishi kerak.

Firibgarlik misolida bu — jabrlanuvchining mulkni yo‘qotishi, huquqdan mahrum bo‘lishi yoki moddiy zarar ko‘rishidir.

Sudlar oqibatni baholashda quyidagilarga e‘tibor qaratadilar:

- Zarar real yoki potensial bo‘lganmi?
- Zarar bevosita jinoyatchining harakati bilan bog‘liqmi?
- Jabrlanuvchi zarar miqdorini hujjatlar bilan tasdiqlay oladimi?

Ko‘p hollarda jabrlanuvchi mulkni o‘z ixtiyori bilan bergan holatlar kuzatiladi. Bunday vaziyatda sud harakat va oqibat o‘rtasidagi **bevosita sababiy bog‘lanish** mavjudligini isbotlashi kerak. Agar jabrlanuvchi o‘z xatosi, e‘tiborsizligi yoki iqtisodiy risk tufayli zarar ko‘rgan bo‘lsa, jinoyat tarkibi shakllanmaydi.

Sababiy bog‘lanish obyektiv tomonni to‘liq shakllantiruvchi eng muhim belgilardan biridir. U jinoyatchining harakati bilan sodir bo‘lgan oqibat o‘rtasidagi real aloqani bildiradi. Sud amaliyotida sababiy bog‘lanishning mavjudligini aniqlash uchun:

- Harakatning oqibatga olib kelganligi;
- Oqibat boshqa mustaqil omillar natijasi emasligi;
- Jinoyatchining harakati zararni keltirib chiqargan asosiy sabab bo‘lganligi; isbotlanadi.

Masalan, firibgarlik jinoyatida sababiy bog‘lanish shundagina mavjud deb topiladi, agar jabrlanuvchi aynan ayblanuvchining aldov harakatlari natijasida mulkni topshirgan bo‘lsa. Agar jabrlanuvchi shartnomaviy majburiyatlar yoki ehtiyotsizlik tufayli zarar ko‘rgan bo‘lsa, bu holat jinoyat tarkibini tashkil etmaydi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston sud amaliyotida obyektiv tomonni aniqlashda bir qator muammolar mavjud:

1. Aldov harakati bilan oddiy shartnoma buzilishi o‘rtasidagi farq doimo aniqlanmaydi;
2. Zarar miqdorini isbotlashda jabrlanuvchining subyektiv bahosi ustuvor bo‘lib qolmoqda;
3. Sababiy bog‘lanish ko‘pincha noto‘g‘ri talqin qilinadi — ya’ni har qanday zarar jinoyatchi harakati bilan bog‘lanadi, deb noto‘g‘ri xulosa chiqariladi;
4. Ayrim sud ishlarida obyektiv tomon elementlari yetarli dalillar bilan asoslanmagan holda hukm chiqarilmoqda.

Bu holatlar jinoyat-huquqiy me'yorlarning noto'g'ri qo'llanishiga, aybsiz shaxslarning javobgarlikka tortilishiga yoki aksincha, jinoyatchilarning jazodan qutulishiga sabab bo'lishi mumkin.

Sud amaliyotida obyektiv tomonni aniqlash va baholash sifatini oshirish maqsadida quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

1. **Metodik qo'llanmalar ishlab chiqish:** Oliy sud huzurida firibgarlik va boshqa mulkka qarshi jinoyatlarda obyektiv tomon belgilarini aniqlash bo'yicha yagona uslubiy qo'llanma ishlab chiqilishi zarur.
2. **Dalillarni hujjatlashtirish:** Sud va tergov organlari harakat, oqibat va sababiy bog'lanishning mavjudligini ishonchli dalillar — yozma hujjatlar, elektron yozuvlar, ekspertiza xulosalari bilan tasdiqlashni talab qilishi lozim.
3. **Sud amaliyotini tahlil qilish:** Oliy sud Plenum qarorlari asosida har yili jinoyat ishlari bo'yicha umumlashtirilgan tahlil o'tkazilib, amaliyotdagi xatolar aniqlanib borilishi kerak.
4. **Sudyalarning malakasini oshirish:** Jinoyat tarkibi, ayniqsa obyektiv tomon elementlarini baholash bo'yicha maxsus trening va o'quv kurslari joriy etilishi maqsadga muvofiq.
5. **Fuqarolik va jinoyat ishlarini chegaralash:** Fuqarolik-huquqiy nizolar (masalan, qarz, shartnoma buzilishi) bilan jinoyat tarkibi o'rtasidagi chegarani aniq belgilash uchun qo'shimcha izohli me'yorlar kiritilishi kerak.

Obyektiv tomonni to'liq va aniq aniqlash — jinoyat huquqining amalda to'g'ri qo'llanishi, qonun ustuvorligini ta'minlash, shuningdek, sud qarorlarining adolatli chiqishini kafolatlovchi omildir. Harakat, oqibat va sababiy bog'lanish elementlari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ularning har biri isbotlanmaguncha jinoyat tarkibini to'liq deb hisoblash mumkin emas.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Madinakhan, M., & Odinakhan, R. (2023). STAGES OF UPBRINGING AND DEVELOPMENT OF SPEECH-IMPAIRED CHILDREN IN THE FAMILY. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 16, 33-37.
2. Maxmudova, M., & Xasanova, I. (2023). DIZARTRIYA NUTQ BUZILISHI TOVUSHNING TALAFFUZ TOMONIDAN BUZILISHI SIFATIDA. Interpretation and researches, 1.

3. Madinakhan, M., & Iroda, K. (2023). SPECIFIC FEATURES OF DYSARTHRIA SPEECH DISORDER IN CHILDREN WITH SPEECH DEFICIENCY. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 16, 42-45.
4. Saule, Z., & Sobirxonovna, M. M. (2023). DISRUPTION OF SPEECH, WHICH IS NOT VISIBLE IN RETARDATION OF MENTAL DEVELOPMENT. Academia Science Repository, 4, 46-50.
5. Madinakhan, M. (2023). THE THEORETICAL SIGNIFICANCE OF THE DEVELOPMENT OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE TUTOR OF A SPECIAL EDUCATIONAL INSTITUTION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(11), 353-356.
6. Shukhratovich, M. K. (2023). WAYS TO OVERCOME SPEECH DEFECTS IN THE EDUCATION OF PARALYZED CHILDREN. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(11), 348-352.
7. Xurshid, M. (2023). Maxsus yordamga muxtoj bolalar va o'smirlarni ijtimoiy reabilitatsiyasida oilaning roli. Confrencea, 12(12), 338-342.
8. Xurshid, M. (2023). Rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar oilalarida oilaviy munosabatlarning rivojlanishi davrlari. Confrencea, 12(12), 332-337.
9. Xurshid, M. (2023). Maxsus yordamga muxtoj bolalar oilalari bilan olib boriladigan psixoterapevtik ish. Confrencea, 12(12), 326-331.
10. Khurshid, M. (2023). Views Of Eastern Thinkers On The Education Of Children With Special Needs. JournalNX, 9(11), 210-215.